

Vaststellen bijstandsbudgetten 2018

Amsterdam, september 2017
In opdracht van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Vaststellen bijstandsbudgetten 2018

Caren Tempelman
Sandra Vriend
m.m.v. Gerard Marlet (Atlas voor Gemeenten)

seo economisch onderzoek

“De wetenschap dat het goed is”

SEO Economisch Onderzoek doet onafhankelijk toegepast onderzoek in opdracht van overheid en bedrijfsleven. Ons onderzoek helpt onze opdrachtgevers bij het nemen van beslissingen. SEO Economisch Onderzoek is gelieerd aan de Universiteit van Amsterdam. Dat geeft ons zicht op de nieuwste wetenschappelijke methoden. We hebben geen winst-oogmerk en investeren continu in het intellectueel kapitaal van de medewerkers via promotietrajecten, het uitbrengen van wetenschappelijke publicaties, kennisnetwerken en congresbezoek.

SEO-rapport nr. 2017-65

ISBN 978-90-6733-881-3

Copyright © 2017 SEO Amsterdam. Alle rechten voorbehouden. Het is geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in artikelen, onderzoeken en collegesyllabi, mits daarbij de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld. Gegevens uit dit rapport mogen niet voor commerciële doeleinden gebruikt worden zonder voorafgaande toestemming van de auteur(s). Toestemming kan worden verkregen via secretariaat@seo.nl

Samenvatting

Voor de vaststelling van de voorlopige budgetten voor 2018 moeten de gebruikte gegevens in het verdeelmodel geactualiseerd worden. Dit rapport beschrijft deze actualisatie en de berekening van de gemeentelijke budgetten.

Met de komst van de Wet werk en bijstand (WWB) in 2004 werden gemeenten volledig financieel verantwoordelijk voor de uitvoering van de bijstand. Zij ontvangen hiervoor een budget vanuit het Rijk. Gemeenten mogen bij effectieve uitvoering de overschotten op hun budget behouden en worden zo gestimuleerd tot verbetering. Voor de bepaling van het budget is het van belang om een verdeelmodel te hebben dat, gegeven objectieve kenmerken, een zo goed mogelijke inschatting kan maken van de noodzakelijke bijstandsuitgaven van een gemeente.

SEO Economisch Onderzoek en Atlas voor gemeenten hebben het verdeelmodel verder verbeterd. In de berekening van budgetten 2018 wordt uitgegaan van dit verfijnde verdeelmodel. Omdat de staatssecretaris heeft besloten het budget voor instellingsbewoners buiten het verdeelmodel op historische basis te verdelen, wordt het verklaringsmodel hier nog wel eerst voor aangepast. Dat betekent dat instellingsbewoners uit de gegevens worden gehaald en ook het verdeelkenmerk instellingsbewoners uit het model wordt verwijderd. Het model is daarna herschat. Dit heeft nauwelijks gevolgen voor de schattingsresultaten.

Voor de vaststelling van de voorlopige budgetten 2018 moeten gegevens gebruikt worden die zo actueel mogelijk zijn. Op deze manier wordt rekening gehouden met het feit dat de bevolkingssamenstelling in een gemeente kan wijzigen, waardoor (mogelijk) de bijstandsafhankelijkheid in een gemeente verandert. De meest recente peildatum waarvoor een groot deel van de integrale gegevens beschikbaar is, is 31 december 2016. Een aantal gegevens op persoons- of huishoudniveau kan niet geactualiseerd worden, omdat nog geen recentere gegevens beschikbaar zijn. Het gaat hier om zorgkosten en zorggebruik, opleidingsniveau (HCI), uitkeringen (o.a. Ziektewet, wachtgeld of overige uitkering) en zelfstandigen op persoonsniveau en vermogen op huishoudniveau. Ook enkele regionale kenmerken blijven betrekking hebben op 2015 vanwege het ontbreken van actualisatiemogelijkheden.

Het model wordt niet herschat op basis van de geactualiseerde data. De gewichten die volgen uit de schattingen op gegevens van begin januari 2015 worden toegepast op de geactualiseerde gegevens. Dit geeft de voorspelde kans op bijstand van een huishouden. De voorspelde en werkelijke bijstandskansen ultimo 2016 sluiten goed op elkaar aan. Verschillen ontstaan als de omvang en samenstelling van huishoudentypen sterk wijzigt, zoals bij Syrische huishoudens, of doordat gegevens niet geactualiseerd kunnen worden en verschillende peilmomenten moeten worden gehanteerd.

Het voorspelde budget volgt door de voorspelde kans per huishouden op basis van de geactualiseerde gegevens te vermenigvuldigen met het normbedrag per 1 juli 2017 voor dat huishouden. Dit voorspelde budget per gemeente wordt gedeeld door het totaal aan voorspelde budgetten om tot een objectief budgetaandeel te komen. Dit budgetaandeel wordt vermenigvuldigd met het beschikbare macrobudget. De herverdeeleffecten van model 2018 zijn iets kleiner dan die van model 2017.

De mutaties in budgetaandelen op basis van het objectieve budget 2017 en 2018 zijn over het algemeen beperkt. Wel treden er soms, met name bij kleine gemeenten, grotere mutaties in budgetaandelen op. Naast het objectieve budgetaandeel wordt het reguliere budgetaandeel berekend. Dit is het budgetaandeel dat daadwerkelijk wordt gebruikt voor de verdeling. Hierbij is rekening gehouden met uitgaven aan dak- en thuislozen, instellingsbewoners, vergunninghouders en een historische component voor kleinere gemeenten. De herverdeeleffecten en budgetmutaties op basis van het reguliere budgetaandeel zijn kleiner dan die op basis van het objectieve budgetaandeel.

Inhoud

Samenvatting	i
1 Inleiding	1
2 Objectief model zonder instellingsbewoners	3
2.1 Samenstelling gewijzigd analysebestand	3
2.2 Schattingsresultaten.....	6
2.3 Plausibiliteit	8
3 Actualisatie van gegevens	11
3.1 Actualisatie van kenmerken	11
3.2 Geactualiseerde voorspelde bijstandskansen	14
3.3 Plausibiliteit	16
4 Vaststellen voorlopige budgetten	21
4.1 Objectief budget	21
4.2 Regulier budget	24
Literatuur	27
Bijlage A Exacte gewichten	29

1 Inleiding

Voor de vaststelling van de voorlopige budgetten voor 2018 moeten de gebruikte gegevens in het verdeelmodel geactualiseerd worden. Dit rapport beschrijft deze actualisatie en de berekening van de gemeentelijke budgetten.

Met de komst van de Wet werk en bijstand (WWB) in 2004 werden gemeenten volledig financieel verantwoordelijk voor de uitvoering van de bijstand. Zij ontvangen hiervoor een budget vanuit het Rijk. Gemeenten mogen bij effectieve uitvoering de overschotten op hun budget behouden en worden zo gestimuleerd tot verbetering. Voor de bepaling van het budget is het van belang om een verdeelmodel te hebben dat, gegeven objectieve kenmerken, een zo goed mogelijke inschatting kan maken van de noodzakelijke bijstandsuitgaven van een gemeente.

In de afgelopen periode is door SEO Economisch Onderzoek en Atlas voor Gemeenten (AvG) gewerkt aan het bijstandsverdeelmodel 2018, zie Tempelman et al. (2017). Uit dat onderzoek blijkt dat het verklaringsmodel verder verbeterd kan worden door een aantal nieuwe indicatoren toe te voegen. Het gaat dan om indicatoren die samenhangen met de stapeling van problematiek in een gemeente, de nieuwe doelgroep, niet-rechthebbenden en het bewonen van een standplaats. Daarnaast leidt het nader uitsplitsen van migratieachtergrond van het huishouden tot een modelverbetering. Deze verbeteringen hebben geresulteerd in een voorstel voor model 2018. Peildatum voor de gegevens tijdens dit onderzoek was begin januari 2015.¹

Voor de vaststelling van de voorlopige budgetten 2018 moeten gegevens gebruikt worden die zo actueel mogelijk zijn. Op deze manier wordt rekening gehouden met het feit dat de bevolkingssamenstelling in een gemeente kan wijzigen, waardoor (mogelijk) de bijstandsafhankelijkheid in een gemeente verandert. Het ministerie heeft SEO en AvG gevraagd de gegevens in het verdeelmodel te actualiseren en de vaststelling van de voorlopige budgetten op de actuele gegevens te baseren. Het model wordt niet herschat op basis van de geactualiseerde data. De gewichten die volgen uit de schattingen op gegevens van begin januari 2015 worden toegepast op de geactualiseerde gegevens. Naast de actualisatie van kenmerken, is ook besloten om instellingsbewoners (net als dak- en thuislozen) buiten het model om te verdelen.² Dit rapport beschrijft de actualisatie en deze aanpassing.

¹ Voor een klein deel van de benodigde gegevens waren geen cijfers voor 2015 beschikbaar en is gekeken naar 2014, bijvoorbeeld bij zorg- en medicijngebruik.

² Zie kamerstuk 34352-62 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2016–2017, 34 352, nr. 62).

2 Objectief model zonder instellingsbewoners

De staatssecretaris heeft besloten het budget voor instellingsbewoners buiten het verdeelmodel op historische basis te verdelen. In dit hoofdstuk wordt het verklaringmodel herschat zonder de instellingsbewoners.

In het voorgestelde model voor 2018 is voor instellingsbewoners een normbedrag voor zak- en kleedgeld toegekend, conform model 2017. Gemeenten hebben echter aangegeven dat mensen in semimurale instellingen veelal zelf verantwoordelijk zijn voor het betalen van huur en voeding. Zij hebben dan recht op een volwaardige bijstandsuitkering. Gemeenten achten het daarom wenselijk om in het model onderscheid te maken tussen intramurale instellingsbewoners (met zak- en kleedgeld) en semimurale instellingsbewoners (met een reguliere uitkering).

Bij het voorgestelde model is ervan uitgegaan dat de mate waarin extramuralisering wordt gestimuleerd en de mate waarin huur gevraagd wordt door semimurale instellingen door de gemeente beïnvloedbaar beleid is. Mensen kunnen op basis van een Wmo-indicatie gebruik maken van bijvoorbeeld beschermd semimuraal wonen. Zowel de bijstand als de Wmo vallen onder verantwoordelijkheid van de gemeente. Extramuralisering leidt tot een besparing op de Wmo, die dan deels teniet wordt gedaan door de hogere kosten in de bijstand. Volgens het afwegingskader mag een indicator niet (op korte termijn) te beïnvloeden zijn door lokaal beleid.

De mate waarin gemeenten daadwerkelijk invloed uit kunnen oefenen op extramuralisering en de vraag of bewoners al dan niet huur betalen (en dus een hogere bijstandsuitkering ontvangen) staat echter ter discussie, zie bijvoorbeeld het advies van de Rfv (Rfv, 2017). Omdat op basis van de CBS-gegevens semimurale en intramurale instellingsbewoners niet onderscheiden kunnen worden, heeft de staatssecretaris besloten om, net als bij model 2016, de instellingsbewoners net als de dak- en thuislozen op historische basis te verdelen.³ Dit betekent dat de gewichten opnieuw geschat moeten worden op een bestand zonder instellingsbewoners en dat de indicator instellingsbewoner niet meer in het verklaringmodel wordt opgenomen.

2.1 Samenstelling gewijzigd analysebestand

Het gewijzigde analysebestand bevat niet langer gegevens over instellingsbewoners. Het bestand bevat daardoor zo'n 100.000 huishoudens minder. De gemiddelde bijstandskans voor alle huishoudens in het bestand wijzigt nauwelijks en is begin januari 6 procent, zie Tabel 2.1.

Voor huishoudens met iemand met een Syrische migratieachtergrond stijgt de bijstandskans van 44,2 procent naar 52,3 procent door de verwijdering van instellingsbewoners uit het bestand. Dit patroon is eveneens zichtbaar voor huishoudens met een persoon met een Eritrese of Somalische migratieachtergrond: voor deze huishoudens ligt de bijstandskans met 59,8 procent 4,6 procentpunt hoger in het analysebestand zonder instellingsbewoners. Dit heeft te maken met het feit dat

³ Zie kamerstuk 34352-62 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2016–2017, 34 352, nr. 62).

bewoners van een asielzoekerscentrum als een instellingsbewoner geregistreerd worden. Zolang een statushouder in een asielzoekerscentrum verblijft heeft hij of zij geen recht op bijstand. De groep huishoudens met migranten uit een land waarvandaan recent relatief veel statushouders naar Nederland zijn gekomen, heeft gemiddeld door deze bewoners van asielzoekerscentra een lagere bijstandskans. Als de instellingsbewoners, en dus de bewoners van asielzoekerscentra, uit het bestand worden gehaald, heeft de resterende groep migranten gemiddeld een hogere bijstandskans.

Tabel 2.1 Bijstandskans verandert alleen voor enkele specifieke groepen

Kenmerk	Met instellingsbewoners		Zonder instellingsbewoners	
	Aantal hh	Bijstandskans	Aantal hh	Bijstandskans
Totaal	6.928.396	6,1%	6.821.109	6,0%
Huishoudtypen				
Alleenstaande	1.931.875	10,1%	1.931.875	10,1%
Eenouder-moeder, jongste kind tot 5	72.377	33,6%	72.377	33,6%
Eenouder-moeder, jongste kind 5-12	112.386	26,7%	112.386	26,7%
Eenouder-moeder, jongste kind 12-18	110.343	20,8%	110.343	20,8%
Eenouder-moeder, jongste kind 18+	110.044	17,1%	110.044	17,1%
Eenouder-vader, jongste kind tot 5	4.257	16,0%	4.257	16,0%
Eenouder-vader, jongste kind 5-12	15.609	9,9%	15.609	9,9%
Eenouder-vader, jongste kind 12-18	26.140	7,3%	26.140	7,3%
Eenouder-vader, jongste kind 18+	41.354	5,3%	41.354	5,3%
Paar, jongste kind 18-	1.551.379	2,5%	1.551.379	2,5%
Paar, jongste kind 18+	404.937	1,9%	404.937	1,9%
Paar zonder kinderen	1.202.113	2,3%	1.202.113	2,3%
Instellingsbewoner	107.287	11,0%	Nvt	Nvt
Thuiswonend meerderjarig kind	1.201.724	2,9%	1.201.724	2,9%
Overig huishouden	36.554	8,0%	36.554	8,0%
Leeftijdsgroepen				
18 tot 20-jarige in hh	395.750	2,1%	391.324	1,9%
20 tot 25-jarige in hh	1.012.958	2,9%	999.213	2,9%
25 tot 30-jarige in hh	911.277	4,9%	899.071	4,9%
30 tot 40-jarige in hh	1.543.395	6,5%	1.523.595	6,4%
40 tot 50-jarige in hh	1.844.772	6,4%	1.822.765	6,3%
50-jarige tot AOW-leeftijd in hh	2.219.510	7,3%	2.184.407	7,2%
Woonsituatie				
Corporatiewoning	1.806.032	18,0%	1.782.285	18,1%
Standplaats	9.693	25,8%	9.685	25,8%
Niet-westerse migratieachtergrond:				
met herkomst Turkije in hh	189.232	13,1%	187.849	13,1%
met herkomst Suriname in hh	211.057	13,3%	207.448	13,0%
met herkomst Nederlandse Antillen in hh	91.344	16,8%	89.245	16,5%
met herkomst overig Afrika in hh	101.067	19,8%	97.968	20,0%
met herkomst Marokko in hh	162.836	19,0%	160.883	18,9%
met herkomst Ghana in hh	13.518	17,0%	13.389	16,9%
met herkomst Somalië of Eritrea in hh	20.482	55,2%	18.536	59,8%
met herkomst Afghanistan in hh	21.379	27,6%	20.682	28,3%
met herkomst Irak in hh	27.747	37,3%	26.925	38,1%

met herkomst Syrië in hh	11.469	44,2%	9.579	52,3%
met herkomst Iran in hh	23.019	26,4%	22.551	26,6%
met herkomst China in hh	47.834	5,8%	47.530	5,7%
met herkomst India in hh	15.431	4,1%	15.194	4,1%
met herkomst overig in hh	139.278	10,0%	137.629	10,0%
Westerse migratieachtergrond:				
met herkomst voormalig Joegoslavië in hh	44.741			
		13,9%	44.255	13,8%
met herkomst voormalig Sovjet-Unie in hh	44.024	12,8%	42.971	13,0%
met overige herkomst in hh	854.863	4,4%	846.934	4,4%
Opleidingsniveau				
HCI-laag in hh	2.389.010	14,6%	2.301.979	14,7%
HCI-midden in hh	4.022.590	2,1%	4.009.155	2,1%
HCI-hoog in hh	2.255.867	0,5%	2.254.443	0,5%
(V)SO/PrO in hh	48.555	12,1%	42.527	12,6%
Gezondheidsindicatoren				
Zorgkosten boven € 50.000	25.594	14,8%	23.527	14,0%
Gebruik GGZ	538.522	14,4%	521.231	13,9%
Medicijnen voor verslaving	39.456	22,0%	37.314	20,9%
Medicijnen voor depressie	654.482	11,7%	644.035	11,6%
Medicijnen voor psychose/bipolaire stoornis	185.253			
		19,5%	168.517	19,3%
Medicijngebruik uit minder dan vier hoofdgroepen	6.305.065			
		5,0%	6.213.332	4,9%
Medicijngebruik uit 4 of 5 hoofdgroepen	996.920	8,8%	986.772	8,7%
Medicijngebruik uit 6 of 7 hoofdgroepen	320.211	12,3%	316.131	12,3%
Medicijngebruik uit 8 of meer hoofdgroepen	85.658			
		15,5%	84.332	15,4%
Stapeling van problematiek				
Niet-westerse migratieachtergrond in hh & 50 tot AOW-leeftijd in hh	232.916	23,2%	230.019	22,9%
Niet-westerse migratieachtergrond in hh & gezondheidsproblemen in hh	325.877	25,4%	321.018	25,2%
HCI laag in hh & gezondheidsproblemen in hh	890.098	19,9%	862.700	19,8%
Niet-rechthebbenden				
Alleenstaande, vermogen > € 5.000	799.173	1,7%	742.644	1,6%
Alleenstaande, vermogen t/m € 5.000, overwaarde > € 50.000	40.606	4,0%	40.426	4,0%
Paar, vermogen > € 10.000	2.744.836	0,7%	2.744.836	0,7%
Paar, vermogen t/m € 10.000, overwaarde > € 50.000	291.512	1,5%	291.512	1,5%
Student (mbo/hbo/wo) in hh	1.026.863	1,5%	1.023.250	1,5%
WW-uitkering in hh	410.074	2,5%	409.538	2,5%
AO-uitkering 15-80% in hh	128.133	1,7%	127.537	1,7%
AO-uitkering 80-100% in hh	566.449	2,8%	495.676	3,1%
ANW-uitkering in hh	37.835	1,3%	37.417	1,3%
Ziektewetuitkering, wachtgeld of overige uitkering in hh	155.422	3,4%	154.416	3,4%
Pensioenuitkering in hh	331.553	3,2%	329.390	3,2%

Bron: SEO Economisch Onderzoek, berekeningen op basis van CBS-microdata.

De gemiddelde bijstandskans voor huishoudens waarin een persoon woont die speciaal onderwijs heeft gevolgd stijgt eveneens wanneer instellingsbewoners niet meer in het bestand zitten. De relatief lage bijstandskans onder instellingsbewoners die speciaal onderwijs hebben gevolgd, hangt mede samen met een hogere kans op de ontvangst van een Wajong-uitkering. Instellingsbewoners hebben vaker een Wajonguitkering en mensen met een Wajong-uitkering hebben geen recht op bijstand.

Tot slot is de bijstandskans voor huishoudens met hoge zorgkosten, huishoudens met GGZ-zorg en huishoudens met gebruikers van medicijnen tegen verslaving lager nadat de instellingsbewoners uit het bestand zijn verwijderd. Dit heeft te maken met samenhang tussen de ernst van de gezondheidssituatie van huishoudleden en de kans dat iemand intra- of semimuraal in een instelling verblijft: in de instelling zullen de ‘zwaardere gevallen’ met een relatief hoge bijstandskans verblijven.

2.2 Schattingsresultaten

Het herschatten van het model op een bestand zonder instellingsbewoners heeft nauwelijks gevolgen voor de schattingsresultaten. Het herschatten van het model levert de gewichten in Tabel 2.2 op. De gewichten houden vrijwel allemaal hetzelfde teken na herschatting. Ook de significantie van de factoren blijft ongewijzigd. De geschatte coëfficiënt voor het aandeel laagstopgeleiden in de gemeente is een uitzondering en wijzigt van een positief naar een negatief teken. Deze factor was echter al insignificant in het model met instellingsbewoners en blijft dat ook in het model zonder instellingsbewoners. De gewichten voor Syrische huishoudens en –in mindere mate– Somalische of Eritrese huishoudens stijgen doordat de bijstandskans binnen deze groepen sterk is gestegen vanwege het weglaten van inwoners in asielzoekerscentra die geen recht op bijstand hebben.

Tabel 2.2 Coëfficiëntschattingen voor model 2018 wijzigen nauwelijks

Kans op bijstand in huishouden	Model met instellingsbewoners	Model zonder instellingsbewoners
Niet-rechthebbenden		
Alleenstaande, vermogen boven €5.000	-2,0553***	-2,1712***
Alleenstaande, vermogen tot en met €5.000, overwaarde boven €50.000	-0,7280***	-0,7360***
Paar, vermogen boven €10.000	-1,5528***	-1,5462***
Paar, vermogen tot en met €10.000, overwaarde boven €50.000	-0,5484***	-0,5435***
Student (mbo/hbo/wo) in huishouden	-1,5006***	-1,5141***
WW-uitkering in huishouden	-0,9853***	-0,9850***
AO-uitkering (15%-80% of onbekend) in huishouden	-3,6075***	-3,5915***
AO-uitkering (80%-100%) in huishouden	-4,2156***	-4,1293***
ANW-uitkering in huishouden	-4,8745***	-4,8966***
Ziektewetuitkering, wachtgeld of overige uitkering in huishouden	-1,6595***	-1,6395***
Pensioenuitkering in huishouden	-0,6189***	-0,5980***
Aanbodkant		
Alleenstaande	<i>referentie</i>	<i>referentie</i>
Eenouder-moeder, jongste kind tot 5	1,0180***	1,0046***
Eenouder-moeder, jongste kind 5-12	0,5475***	0,5314***

Eenouder-moeder, jongste kind 12-18	0,2560***	0,2460***
Eenouder-moeder, jongste kind 18+	-0,1436***	-0,1488***
Eenouder-vader, jongste kind tot 5	0,0893	0,0589
Eenouder-vader, jongste kind 5-12	0,0623	0,0416
Eenouder-vader, jongste kind 12-18	-0,3699***	-0,3841***
Eenouder-vader, jongste kind 18+	-0,9326***	-0,9442***
Paar, jongste kind 18-	-1,1482***	-1,1880***
Paar, jongste kind 18+	-1,5782***	-1,5970***
Paar zonder kinderen	-1,0833***	-1,0999***
Instellingsbewoner	0,0584	Nvt
Overig huishouden	0,4304***	0,4176***
Thuiswonend meerderjarig kind	-0,4795***	-0,4601***
Leeftijd 18 tot 20 jaar in huishouden	<i>referentie</i>	<i>referentie</i>
Leeftijd 20 tot 25 jaar in huishouden	0,9111***	0,9877***
Leeftijd 25 tot 30 jaar in huishouden	1,3878***	1,5115***
Leeftijd 30 tot 40 jaar in huishouden	1,7810***	1,9217***
Leeftijd 40 tot 50 jaar in huishouden	1,9878***	2,1171***
Leeftijd 50 jaar tot AOW-leeftijd in huishouden	2,3676***	2,4919***
Corporatiewoning	1,5194***	1,5087***
Standplaats	1,6568***	1,6653***
Geen migratieachtergrond in hh	<i>referentie</i>	<i>referentie</i>
Migratieachtergrond (Turks) in hh	0,1843***	0,2302***
Migratieachtergrond (Surinaams) in hh	0,3703***	0,3992***
Migratieachtergrond (Antilliaans) in hh	0,4818***	0,5031***
Migratieachtergrond (overig Afrika) in hh	0,5629***	0,6565***
Migratieachtergrond (Marokko) in hh	0,4832***	0,5331***
Migratieachtergrond (Ghana) in hh	0,0009	0,0484
Migratieachtergrond (Somalië of Eritrea) in hh	1,6191***	1,9020***
Migratieachtergrond (Afghaans) in hh	0,9820***	1,1228***
Migratieachtergrond (Irakees) in hh	1,1363***	1,2754***
Migratieachtergrond (Syrisch) in hh	1,4233***	2,1860***
Migratieachtergrond (Iraneees) in hh	0,7939***	0,8874***
Migratieachtergrond (Chinees) in hh	-0,2954***	-0,2646***
Migratieachtergrond (Indiaas) in hh	-0,6959***	-0,6174***
Migratieachtergrond (Overig niet-westers) in hh	0,1205***	0,1699***
Migratieachtergrond (voormalig Joegoslavisch) in hh	0,5002***	0,5283***
Migratieachtergrond (voormalig Sovjet-Unie) in hh	0,3095***	0,4353***
Migratieachtergrond (Overig westers) in hh	-0,3734***	-0,3762***
HCI onbekend in huishouden	<i>referentie</i>	<i>referentie</i>
Lage HCI in huishouden	1,1989***	1,1656***
Middelbare/hoge HCI in huishouden	-1,3966***	-1,4398***
(V)SO/PrO in huishouden	1,4320***	1,4506***
Aandeel laagst-opgeleiden in gemeente	0,1096	-0,0609
Zorgkosten boven de € 50.000 in hh	0,3904***	0,3749***

Gebruik GGZ-zorg in hh	0,7038***	0,6987***
Gebruik medicijn tegen verslaving in hh	0,3826***	0,3531***
Gebruik medicijn tegen depressie in hh	0,3040***	0,3171***
Gebruik medicijn tegen psychose in hh	0,5635***	0,5322***
Gebruik minder dan 4 medicijngroepen in hh	<i>referentie</i>	<i>referentie</i>
Gebruik 4 tot 6 medicijngroepen in hh	0,0903***	0,1033***
Gebruik 6 tot 8 medicijngroepen in hh	0,2717***	0,2841***
Gebruik 8 of meer medicijngroepen in hh	0,4533***	0,4660***
Niet-westerse migratieachtergrond in hh & 50 tot AOW-leeftijd in hh	0,1318***	0,1193**
Niet-westerse migratieachtergrond in hh & gezondheidsproblemen in hh	0,1399***	0,0975***
HCl laag in hh & gezondheidsproblemen in hh	0,6306***	0,6171***
Vraagkant		
Werken onder niveau in gemeente	1,9894***	1,9987***
Aandeel studenten (hbo/wo) in gemeente	-0,1635	-0,2750
Aandeel WW in beroepsbevolking van gemeente	10,1257***	10,1551***
Beschikbaarheid van werk in gemeente	-5,4135***	-5,9570***
Buurteffecten		
Aandeel bbv in een buurt waar werken niet de norm is in gemeente o.b.v. 6-ppc gebieden	0,8045***	0,7838***
Overlast in de buurt	1,3014***	1,2919***
Constante	-2,0458***	-1,6750***
N	6.928.396	6.821.109

Significantie: * 10%, ** 5%, *** 1%

Bron: SEO Economisch Onderzoek, berekeningen op basis van CBS-microdata.

2.3 Plausibiliteit

Het gemiddelde absolute herverdeeeffect dat volgt uit het model zonder instellingsbewoners is met 11,9 procent iets hoger dan het geval was voor het model met instellingsbewoners (11,6 procent). Tabel 2.3 laat dit zien. Met name voor de gemeenten met minstens 250.000 inwoners stijgt het gemiddelde absolute herverdeeeffect: van 7,9 naar 8,8 procent. Het berekende herverdeeeffect is tussen beide varianten echter niet geheel vergelijkbaar. Het uitgavenaandeel wordt berekend door te kijken naar alle gemeentelijke uitgaven, dus ook de uitgaven aan instellingsbewoners.⁴ In het budgetaandeel dat volgt uit het model zonder instellingsbewoners zijn deze budgetten echter buiten beschouwing gelaten, omdat die afzonderlijk worden verdeeld. Dit zorgt voor een afwijking ten opzichte van de uitgaven dat zich vertaalt in een herverdeeeffect. Juist de grote gemeenten hebben relatief hoge uitgaven voor instellingsbewoners waardoor hun herverdeeeffect groter wordt. Het is dan zuiverder om het herverdeeeffect te berekenen door de budgetten voor instellingsbewoners bij de objectieve budgetten op te tellen. Dit gebeurt in hoofdstuk 4.

⁴ Ook de uitgaven aan dak- en thuislozen worden buiten het model om verdeeld, maar deze methodiek geldt voor zowel het model met als het model zonder instellingsbewoners.

Tabel 2.3 Herverdeeeffecten zijn gemiddeld iets hoger in het model zonder instellingsbewoners

Herverdeeeffecten	Model met instellingsbewoners					Model zonder instellingsbewoners				
	gem	min	max	# neg	# pos	gem	min	max	# neg	# pos
Objectief budgetaandeel versus uitgavenaandeel 2015										
Gemeentegrootte										
15.000 – 25.000 inw (n =99)	13,7	-32,4	57,5	23	76	14,2	-31,2	71,0	20	79
25.000 – 50.000 inw (n = 142)	12,6	-20,0	54,7	34	108	12,9	-19,1	55,1	34	108
50.000 – 100.000 inw (n = 45)	7,4	-13,7	36,1	11	34	7,7	-13,6	35,9	9	36
100.000 – 250.000 inw (n = 27)	6,0	-14,4	19,0	14	13	5,8	-14,2	19,8	15	12
minstens 250.000 inw (n = 4)	7,9	-10,8	-4,5	4	0	8,8	-12,2	-4,8	4	0
Totaal (n = 317)	11,6	-32,4	57,5	86	231	11,9	-31,2	71,0	82	235
Gewogen naar inwonertal	9,3	-32,4	57,5	86	231	9,6	-31,2	71,0	82	235
Gewogen naar uitgavenaandeel	7,8	-32,4	57,5	86	231	8,1	-31,2	71,0	82	235

Bron: SEO Economisch Onderzoek, berekeningen op basis van CBS microdata. De beschrijvende statistieken zijn gebaseerd op gebudgetteerde gemeenten (gemeenten met minstens 15.000 inwoners) van het jaar 2015. Budgetaandelen worden bepaald aan de hand van het objectieve budget dat uit het model volgt. Dat geldt ook voor de gemeenten die gedeeltelijk historisch worden gebudgetteerd, er is dus nog geen rekening gehouden met de historische component.

Het gemiddelde verschil tussen het voorspelde en het feitelijke aantal bijstandshuishoudens (de ‘modelafwijking’) is gelijk voor het model zonder en het model met instellingsbewoners, zie Tabel 2.4. Er zijn wel verschillen naar gemeentegrootte. Voor gemeenten met 15.000 tot 25.000 inwoners en gemeenten met minstens 250.000 inwoners wordt de gemiddelde absolute modelafwijking iets groter. Met name voor gemeenten met 100.000 tot 250.000 inwoners is de gemiddelde absolute modelafwijking van het model zonder instellingsbewoners iets kleiner.

Tabel 2.4 Veranderingen in de modelafwijking verschillen naar gemeentegrootte

Afwijking voorspeld en werkelijk aantal huishoudens met bijstand	Model met instellingsbewoners					Model zonder instellingsbewoners				
	gem	min	max	# neg	# pos	gem	min	max	# neg	# pos
Gemeentegrootte										
15.000 – 25.000 inw (n =99)	9,2	-36,1	51,9	50	49	9,6	-35,6	61,4	45	54
25.000 – 50.000 inw (n = 142)	8,8	-23,0	45,0	67	75	8,6	-17,2	43,0	64	78
50.000 – 100.000 inw (n = 45)	5,3	-15,4	33,7	18	27	5,4	-15,1	35,0	14	31
100.000 – 250.000 inw (n = 27)	5,5	-11,6	20,5	14	13	5,0	-10,6	21,8	15	12
minstens 250.000 inw (n = 4)	2,8	-5,0	1,5	3	1	3,3	-6,4	1,6	3	1
Totaal (n = 317)	8,1	-36,1	51,9	152	165	8,1	-35,6	61,4	141	176
Gewogen naar inwonertal	6,4	-36,1	51,9	152	165	6,3	-35,6	61,4	141	176
Gewogen naar uitgavenaandeel	5,1	-36,1	51,9	152	165	5,1	-35,6	61,4	141	176

Bron: SEO Economisch Onderzoek, berekeningen op basis van CBS microdata. De beschrijvende statistieken zijn gebaseerd op gebudgetteerde gemeenten (gemeenten met minstens 15.000 inwoners – gemeentelijke indeling 2015). De modelafwijking is de afwijking tussen voorspelde en werkelijke aantallen bijstandshuishoudens. De kolom ‘gem’ bevat gemiddelden van de absolute procentuele afwijkingen.

3 Actualisatie van gegevens

Een groot deel van de gebruikte kenmerken in het verdeelmodel kan naar 31 december 2016 geactualiseerd worden. De voorspelde en werkelijke bijstandskansen ultimo 2016 sluiten goed op elkaar aan. Verschillen ontstaan als de omvang en samenstelling van huishoudentypen sterk wijzigt, zoals bij Syrische huishoudens, of doordat gegevens niet geactualiseerd kunnen worden en verschillende peilmomenten moeten worden gehanteerd.

De budgetten voor de bijstand moeten op basis van zo actueel mogelijke gegevens worden vastgesteld. Op deze manier wordt rekening gehouden met het feit dat de bevolkingssamenstelling in een gemeente kan wijzigen, waardoor de bijstandsafhankelijkheid in een gemeente mogelijk verandert. Als een gemeente bijvoorbeeld een toename kent van mensen met een hoge bijstandskans (eenoudergezinnen, laagopgeleiden, allochtonen, enzovoorts), dan zou deze gemeente nadeel ondervinden als niet geactualiseerd wordt. De meest recente peildatum waarvoor een groot deel van de integrale gegevens beschikbaar is, is 31 december 2016.

3.1 Actualisatie van kenmerken

Tabel 3.1 geeft een overzicht van de gebruikte gegevens in het model en of deze geactualiseerd kunnen worden. De laatste kolom bevat de gebruikte (geactualiseerde) peildatum.

3.1.1 Huishoudniveau

Gegevens over huishoudsamenstelling (eenoudermoeder/vader, alleenstaande, paar, overig huishouden of thuiswonend meerderjarig kind), leeftijd, herkomst, uitkeringen (WW, bijstand), woonadressen, corporatiewoningen en standplaatsen kunnen geactualiseerd worden naar 31 december 2016.

De indicator student heeft na actualisatie de peildatum 1 oktober 2016. Voor de indicator speciaal of praktijkonderwijs wordt gekeken naar mensen die tussen 2012/'13 en 2015/'16 dit type onderwijs volgden, maar in schooljaar 2016/'17 niet meer. Gegevens over medicijngebruik kunnen geactualiseerd worden naar 2015. Een verschil met de actualisatie van model 2017 is dat corporatiewoningen nu wel geactualiseerd kunnen worden (zie Tempelman et al., 2016). Voor de ANW-uitkeringen is een bestand met gegevens over 31 december 2016 beschikbaar. Dit bestand is echter een ander type bestand dan dat is gebruikt bij de schatting.⁵ Om na te gaan of het recentere bestand bruikbaar is, zijn beide bestanden op verschillende peilmomenten vergeleken. Dit laat beperkte verschillen in aansluiting zien. Omdat het aantal ANW-uitkeringen door de tijd is gedaald van bijna 42.000 uitkeringen in januari 2015 naar 34.000 in december 2016, is ervoor gekozen om van het geactualiseerde bestand gebruik te maken.⁶

⁵ Het gaat om ANWUITKERINGTAB, in de schatting is MICANWPERSOONBUS gebruikt. Het bestand uit de schattingen betreft een micro geïntegreerd bestand, wat inhoudt dat verschillende databestanden met elkaar zijn geconfronteerd en eventueel gecorrigeerd.

⁶ Zie StatLine (CBS), Sociale zekerheid; kerncijfers, uitkeringen naar uitkeringssoort: <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=37789ksz&D1=16&D2=195,208,221,234,245&HDR=T&STB=G1&VW=T>

Voor AO-uitkeringen is de peildatum 30 juni 2016 gebruikt. Er is wel een bestand beschikbaar met gegevens ultimo 2016, maar uit communicatie met het CBS blijkt dat dit bestand nog fouten bevat. Zo ontbreekt voor een groot deel van de personen de mate van arbeidsongeschiktheid.⁷

Tabel 3.1 Een groot deel van de gegevens kan geactualiseerd worden

Kenmerk	Actualisatie mogelijk?	Peildatum
Op huishoudniveau		
Huishoudsamenstelling (alleenstaand, paar, eenouder, etc.)	Ja	31 dec 2016
Persoonskenmerken (leeftijd, migratieachtergrond)	Ja	31 dec 2016
WW-, en ANW-uitkering	Ja	31 dec 2016
AO-uitkering	Deels	30 juni 2016
Ziektewet, wachtgeld of overige uitkering en pensioenuitkering	Deels	31 dec 2015
Student	Ja	1 okt 2016
Adressen van personen (om gemeente te bepalen)	Ja	31 dec 2016
Hoge zorgkosten en gebruik GGZ-zorg	Nee	Heel 2014
Medicijngebruik	Ja	Heel 2015
Human Capital Index	Nee	1 okt 2014 en 2010 t/m 2014
(V)SO/PrO onderwijs	Ja	2012 t/m 2016
Corporatiewoning	Ja	31 dec 2016
Standplaats	Ja	31 dec 2016
Vermogen	Nee	1 jan 2015
Bijstand (bijstand, IOAW, IOAZ, etc.)	Ja	31 dec 2016
Zelfstandigen (correctie voor bijstand aan gevestigde zelfstandigen)	Nee	2014 en 2015
Wsw (bijschatten nieuwe doelgroep)	Nee	31 dec 2014
Wajong (bijschatten nieuwe doelgroep)	Nee	31 dec 2014
Regionale kenmerken		
Beschikbaarheid van werk	Ja	1 jan 2016
Werken onder je niveau	Nee	1 jan 2015
Aandeel laagstopgeleiden	Nee	1 jan 2015
Aandeel studenten	Ja	1 okt 2016
Aandeel WW in beroepsbevolking	Nee	Heel 2015
Overlast in de buurt	Ja	1 jan 2016
Aandeel bbv in een buurt waar werken niet de norm is	Ja	1 jan 2016

Bron: SEO Economisch Onderzoek en Atlas voor gemeenten.

Mensen die voorheen in de Wajong of Wsw konden stromen, vallen in 2018 (deels) onder de Participatiewet. Vanwege het gebruik van gegevens ultimo 2016 zitten deze personen, de nieuwe doelgroep, nog niet volledig in de cijfers. Dit vereist bijschatting voor 2018. Het bijschatten van de nieuwe doelgroep gebeurt op basis van nieuwe instroom in de Wajong of Wsw gedurende vier jaar tot 31 december 2014. Dan wordt de meest actuele situatie gebruikt om de mogelijke omvang van de nieuwe doelgroep in 2018 in te schatten. Gebruik van gegevens over 2015 is niet mogelijk omdat

⁷ Overigens geldt voor alle AO-bestanden vanaf 2015 dat de nieuwe instroom in de Wajong ontbreekt. Deze zijn niet meegeleverd door UWV. Het CBS is in overleg met UWV om ook gegevens over de Wajong te ontvangen, zie CBS documentatierapport AOTOTPERSONBUS, 3 juli 2017.

er in dat jaar geen nieuwe instroom meer is geweest en de omvang van de nieuwe doelgroep voor 2017 dan te laag zou worden ingeschat.

Een aantal gegevens op persoons- of huishoudniveau kan niet geactualiseerd worden, omdat nog geen recentere gegevens beschikbaar zijn. Het gaat hier om zorgkosten en zorggebruik, opleidingsniveau (HCI), en zelfstandigen op persoonsniveau en vermogen op huishoudniveau. Gegevens over overige uitkeringen (Ziektewet, wachtgeld of overige uitkering en pensioenuitkeringen) kunnen niet naar 31 december 2016, maar wel naar 31 december 2015 geactualiseerd worden. Voor iedere persoon in een huishouden op 31 december 2016 is nagegaan of deze persoon in 2014 hoge zorgkosten had, GGZ-zorgkosten maakte of zelfstandige was. Personen die in 2015 of 2016 in Nederland zijn gekomen (bv door immigratie) zijn aan de referentiegroep (geen zorggebruik, onbekende HCI en geen zelfstandige) toegekend. Voor deze personen is immers geen informatie beschikbaar. Daarnaast is voor ieder persoon gekeken of zij eind 2015 een Ziektewet, wachtgeld of overige uitkering of een pensioenuitkering ontvingen. Personen die in 2016 in Nederland zijn gekomen zijn aan de referentiegroep (geen overige uitkering) toegewezen. Bij opleidingsniveau is aanvullend ook het opleidingsniveau van 18- en 19-jarigen op onbekend gezet. Deze mensen waren twee jaar geleden nog minderjarig en hadden vrijwel allemaal een lage opleiding omdat zij nog een opleiding volgden. Deze mensen zouden dan nu vaak onterecht als laagopgeleid worden geteld; inmiddels zal een groot deel van hen de opleiding hebben afgerond. Daarna worden de kenmerken omgerekend naar huishoudniveau. Daarvoor wordt bijvoorbeeld het aantal personen in de doelpopulatie dat gebruikmaakt van GGZ-zorg gedeeld door het totaal aantal personen in de doelpopulatie in dat huishouden. Dit komt overeen met de wijze waarop persoonsgegevens naar huishoudniveau zijn vertaald voor het schattingsmodel (zie Tempelman et al., 2017).

Koppeling van niet-geactualiseerde gegevens op huishoudniveau (vermogen) is lastiger omdat daarbij inconsistenties kunnen optreden. Een huishouden kan van samenstelling gewijzigd zijn. Iemand die op 31 december 2016 alleenstaand is, kan op 1 januari 2015 nog een paar hebben gevormd. Het huishoudvermogen uit 2015 slaat dan op het vermogen van het paar. Om het huishoudvermogen eind 2016 in te schatten is allereerst voor iedereen in 2015 een persoonlijk vermogen berekend. Dit is gedaan door het huishoudvermogen in 2015 te verdelen over de volwassen huishoudleden (met uitzondering van thuiswonende meerderjarige kinderen). Het huishoudvermogen in 2016 is dan de som van de persoonlijke vermogens in 2015 voor de mensen die op 31 december 2016 samen een huishouden vormen. Deze berekeningswijze sluit aan bij de actualisatie van model 2017 (zie Tempelman et al., 2016). Er blijven huishoudens over waarvoor in zijn geheel geen gegevens beschikbaar zijn, bijvoorbeeld omdat zij alleenstaand zijn en in 2015 of 2016 zijn geïmmigreerd. Deze huishoudens kennen we toe aan de referentiegroep geen vermogen.

3.1.2 Regionale kenmerken

De meeste regionale gegevens kunnen geactualiseerd worden, zie Tabel 3.1. De beschikbaarheid van banen in een gemeente, overlast in de buurt en het aandeel van de beroepsbevolking dat woont in een buurt waar werken niet de norm is kunnen geactualiseerd worden naar 1 januari 2016. Voor het aandeel studenten wordt 1 oktober 2016 de peildatum.

Een drietal kenmerken wordt niet geactualiseerd: het aandeel werkend onder zijn niveau, het aandeel laagstopgeleiden en het aandeel WW'ers in de beroepsbevolking. De eerste twee kenmerken

zijn gebaseerd op de Enquête beroepsbevolking (EBB), waarin een definitiewijziging plaats heeft gevonden. Vanaf 2015 worden mensen tot de werkzame beroepsbevolking gerekend als zij tussen de 15-74 jaar zijn en minstens één uur werken. Voor 2015 ging het om mensen van 15-64 jaar die minstens 12 uur werkten. Deze definitiewijziging leidt tot een forse trendbreuk, waardoor het beter is om van de niet geactualiseerde gegevens uit te gaan. Het aandeel WW-uitkeringen in de beroepsbevolking kan niet geactualiseerd worden naar 2016 omdat deze statistiek is stopgezet door het CBS.⁸ Voor model 2019 zijn deze trendbreuken geen probleem omdat dan bij het schattingsmodel al rekening gehouden kan worden met kenmerken op basis van een alternatieve definitie.

3.2 Geactualiseerde voorspelde bijstandskansen

Het aantal huishoudens is van begin 2015 tot eind 2016 gestegen van 6.821.109 naar 6.954.330 huishoudens. Het gaat hierbij voor een groot deel om een toename in het aantal alleenstaanden. De totale bijstandsafhankelijkheid is ook gestegen: van 6,0 naar 6,3 procent. Dit laat zien dat het verstandig is om de budgetten te baseren op het geactualiseerde bestand. In dat geval wordt rekening gehouden met toename (of krimp) van bepaalde typen huishoudens, die niet bij alle gemeenten hetzelfde zal zijn.

Om de voorspelde bijstandskans te berekenen worden de gewichten van het model zonder instellingsbewoners uit Tabel 2.2 vermenigvuldigd met de kenmerken in het geactualiseerde bestand. Dit geeft voor ieder huishouden op 31 december 2016 een bijstandskans. Tabel 3.2 bevat het aantal huishoudens en de bijbehorende werkelijke en voorspelde bijstandskans, uitgesplitst naar achtergrondkenmerken. De voorspelde bijstandskansen sluiten over het algemeen goed aan bij de werkelijke bijstandskansen.

Er kunnen op twee manieren verschillen ontstaan. Enerzijds doordat de gewichten geschat zijn op een bestand op begin januari 2015. Als de samenstelling van groepen na die tijd sterk gewijzigd is, dan kan dit leiden tot een afwijking tussen de voorspelde en de werkelijke kans. Een voorbeeld hiervan zijn de Syriërs. Deze groep is in omvang sterk gestegen (van 9.579 naar 29.425 huishoudens) en de bijstandskans is sterk toegenomen van 52,3 procent begin 2015 naar 77,6 procent eind 2016. Dit sluit aan bij de verwachtingen gezien de recente vluchtelingenproblematiek: de nieuwe groep Syriërs is minder goed direct inzetbaar op de arbeidsmarkt. De voorspelde kans gaat uit van de samenstelling op 1 januari 2015 en komt dan voor eind 2016 op 58,3 procent. Een zelfde soort situatie doet zich voor bij Somalische en/of Eritrese huishoudens, waardoor ook hier de voorspelde bijstandskans (55,1 procent) minder goed aansluit bij de feitelijke bijstandskans (61,1 procent).

Anderzijds introduceert de actualisatie zelf ruis die verschillen kan veroorzaken. Deze ruis ontstaat doordat niet alle gegevens geactualiseerd kunnen worden en dus verschillende peilmomenten worden gehanteerd. Dit komt bijvoorbeeld voor bij HCI, dat op opleidingsniveau is gebaseerd. Hierdoor worden meer mensen aan de groep HCI-onbekend toegekend en verandert de bijstandskans van mensen die wel zijn ingedeeld. Dit speelt ook bij kenmerken voor niet-rechthebbers, zoals

⁸ Het CBS publiceert nog wel het aantal personen met een WW-uitkering voor 2016. Gebruik van dit cijfer leidt echter tot een breuk met de schattingen, omdat een persoon meerdere uitkeringen kan hebben. Het aantal personen met een uitkering is dus lager dan het totaal aantal uitkeringen in een gemeente.

vermogen, overwaarde en Ziektewet, wachtgeld of overige uitkering. Doordat vermogensgegevens van 1 januari 2015 dateren is een fictief persoonlijk vermogen berekend. Daardoor kan het zijn dat mensen eind 2016 onterecht als niet- (of wel) rechthebbende worden gezien. Hetzelfde geldt voor Ziektewet, wachtgeld of overige uitkering. Deze zijn gebaseerd op gegevens van eind 2015. Als de uitkering eind 2016 is stopgezet, heeft de persoon op dat moment weer recht op bijstand.

Tabel 3.2 Beperkte verschillen tussen voorspelde en werkelijke bijstandskans ultimo 2016

Kenmerk	Aantal hh	Werkelijke bijstandskans	Voorspelde bijstandskans
Totaal	6.954.330	6,3%	6,3%
Huishoudtypen			
Alleenstaande	2.002.936	11,1%	10,8%
Eenouder-moeder, jongste kind tot 5	73.955	32,7%	31,0%
Eenouder-moeder, jongste kind 5-12	115.071	25,8%	26,3%
Eenouder-moeder, jongste kind 12-18	114.215	19,8%	21,1%
Eenouder-moeder, jongste kind 18+	118.058	16,8%	17,2%
Eenouder-vader, jongste kind tot 5	4.238	14,6%	16,2%
Eenouder-vader, jongste kind 5-12	16.017	10,3%	10,5%
Eenouder-vader, jongste kind 12-18	27.270	7,3%	7,6%
Eenouder-vader, jongste kind 18+	44.812	5,2%	5,3%
Paar, jongste kind 18-	1.528.629	2,8%	2,7%
Paar, jongste kind 18+	419.560	1,8%	1,9%
Paar zonder kinderen	1.192.781	2,3%	2,3%
Thuiswonend meerderjarig kind	1.260.592	2,4%	3,0%
Overig huishouden	36.196	7,2%	8,5%
Leeftijdsgroepen			
18 tot 20-jarige in hh	405.623	1,8%	1,1%
20 tot 25-jarige in hh	999.843	3,2%	3,6%
25 tot 30-jarige in hh	934.690	4,8%	4,7%
30 tot 40-jarige in hh	1.548.723	6,6%	6,6%
40 tot 50-jarige in hh	1.761.185	6,4%	6,5%
50-jarige tot AOW-leeftijd in hh	2.287.409	7,7%	7,4%
Woonsituatie			
Corporatiewoning	1.770.848	19,5%	19,1%
Standplaats	10.531	22,5%	24,1%
Niet-westerse migratieachtergrond:			
met herkomst Turkije in hh	196.415	12,1%	12,3%
met herkomst Suriname in hh	211.638	12,5%	12,7%
met herkomst Nederlandse Antillen in hh	92.595	16,0%	16,2%
met herkomst overig Afrika in hh	108.059	22,3%	20,4%
met herkomst Marokko in hh	170.703	18,0%	18,2%
met herkomst Ghana in hh	13.996	16,4%	16,8%
met herkomst Somalië of Eritrea in hh	23.042	61,1%	55,1%
met herkomst Afghanistan in hh	21.747	26,9%	27,5%
met herkomst Irak in hh	28.592	36,9%	37,0%
met herkomst Syrië in hh	29.425	77,6%	58,3%
met herkomst Iran in hh	23.893	25,4%	26,2%
met herkomst China in hh	50.294	5,2%	5,6%

met herkomst India in hh	19.245	3,3%	4,2%
met herkomst overig in hh	150.735	9,8%	9,9%
Westerse migratieachtergrond:			
met herkomst voormalig Joegoslavië in hh	45.818	12,8%	13,1%
met herkomst voormalig Sovjet-Unie in hh	47.705	11,6%	12,7%
met overige herkomst in hh	873.042	4,2%	4,5%
Opleidingsniveau			
HCl-laag in hh	2.215.405	15,1%	16,0%
HCl-midden in hh	3.840.481	2,4%	2,0%
HCl-hoog in hh	2.121.614	0,5%	1,0%
(V)SO/PrO in hh	45.291	12,8%	12,5%
Gezondheidsindicatoren			
Zorgkosten boven € 50.000	19.275	14,8%	13,7%
Gebruik GGZ	538.132	13,7%	13,5%
Medicijnen voor verslaving	39.395	21,5%	20,3%
Medicijnen voor depressie	637.971	11,8%	11,3%
Medicijnen voor psychose/bipolaire stoornis	178.213	19,5%	18,6%
Medicijngebruik uit minder dan vier hoofdgroepen	6.350.714	5,2%	5,2%
Medicijngebruik uit 4 of 5 hoofdgroepen	966.187	8,9%	8,8%
Medicijngebruik uit 6 of 7 hoofdgroepen	304.686	12,6%	12,2%
Medicijngebruik uit 8 of meer hoofdgroepen	79.135	15,8%	15,5%
Stapelning van problematiek			
Niet-westerse migratieachtergrond in hh & 50 tot AOW-leef-tijd in hh	328.338	23,9%	22,9%
Niet-westerse migratieachtergrond in hh & gezondheidsproblemen in hh	260.201	24,8%	24,3%
HCl laag in hh & gezondheidsproblemen in hh	817.792	20,3%	20,7%
Niet-rechthebbenden			
Alleenstaande, vermogen > € 5.000	668.238	2,4%	1,7%
Alleenstaande, vermogen t/m € 5.000, overwaarde > € 50.000	34.148	4,4%	4,0%
Paar, vermogen > € 10.000	2.684.824	0,7%	0,7%
Paar, vermogen t/m € 10.000, overwaarde > € 50.000	274.327	1,2%	1,5%
Student (mbo/hbo/wo) in hh	994.023	0,9%	1,3%
WW-uitkering in hh	336.728	2,1%	2,2%
AO-uitkering 15-80% in hh	118.063	1,5%	1,5%
AO-uitkering 80-100% in hh	490.618	3,3%	2,8%
ANW-uitkering in hh	28.615	0,9%	1,2%
Ziektewetuitkering, wachtgeld of overige uitkering in hh	148.207	5,0%	2,9%
Pensioenuitkering in hh	260.908	3,5%	3,1%

Bron: SEO Economisch Onderzoek, berekeningen op basis van CBS-microdata.

3.3 Plausibiliteit

De gemiddelde modelafwijking over alle gemeenten verandert nauwelijks als gevolg van de actualisatie. Wel zijn verschuivingen te zien naar gemeentegrootte. Zo neemt de modelafwijking vooral toe voor de gemeenten met meer dan 50.000 inwoners. De gemiddelde modelafwijking wordt voor

gemeenten met 15.000 tot 25.000 inwoners juist kleiner door de actualisatie. Er is hierbij nog geen rekening gehouden met de historische component voor deze kleine gemeenten.

Tabel 3.3 Modelafwijking neemt vooral voor gemeenten met meer dan 50.000 inwoners toe door actualisatie

Afwijking voorspeld en werkelijk aantal huishoudens met bijstand	Vóór actualisatie gegevens 1 jan 2015					Na actualisatie gegevens 31 dec 2016				
	gem	min	max	# neg	# pos	gem	min	max	# neg	# pos
Gemeentegrootte										
15.000 – 25.000 inw (n = 99/94)	9,6	-35,6	61,4	45	54	8,9	-26,7	49,7	40	54
25.000 – 50.000 inw (n = 142/140)	8,6	-17,2	43,0	64	78	8,8	-22,0	39,3	61	79
50.000 – 100.000 inw (n = 45/49)	5,4	-15,1	35,0	14	31	6,5	-12,7	40,0	23	26
100.000 – 250.000 inw (n = 27/27)	5,0	-10,6	21,8	15	12	5,5	-10,4	23,1	13	14
minstens 250.000 inw (n = 4/4)	3,3	-6,4	1,6	3	1	5,1	-8,5	3,8	2	2
Totaal (n = 317/314)	8,1	-35,6	61,4	141	176	8,1	-26,7	49,7	139	175
Gewogen naar inwonertal	6,3	-35,6	61,4	141	176	6,9	-26,7	49,7	139	175
Gewogen naar uitgavenaandeel	5,1	-35,6	61,4	141	176	6,0	-26,7	49,7	139	175

Bron: SEO Economisch Onderzoek, berekeningen op basis van CBS microdata. De beschrijvende statistieken over vóór actualisatie zijn gebaseerd op gebudgetteerde gemeenten (gemeenten met minstens 15.000 inwoners – gemeentelijke indeling 2015). Na actualisatie is gebaseerd op gebudgetteerde gemeenten in gemeentelijke indeling 2018. De modelafwijking is de afwijking tussen voorspelde en werkelijke aantallen bijstandshuishoudens. De kolom 'gem' bevat gemiddelden van de absolute procentuele afwijkingen.

Van de gemeenten die voor de actualisatie tot de 10 gemeenten met de grootste negatieve modelafwijking behoren, behoren er acht ook na actualisatie tot de 10 gemeenten met de grootste negatieve modelafwijking. We kijken hierbij naar gemeenten met meer dan 40.000 inwoners. De gemeenten die uit de top 10 verdwijnen, komen na actualisatie op plek 12 en 14 terecht. De gemeenten die na de actualisatie juist in de top 10 komen, hadden voor de actualisatie plek 14 en 32 in de verdeling van modelafwijkingen. In deze laatste gemeente steeg het aantal bijstandsuitkeringen in deze periode sterk met 13 procent (gemiddelde stijging 7,5 procent).

Vier gemeenten behoren zowel voor als na actualisatie tot de top 10 gemeenten met de grootste positieve modelafwijking. De gemeenten die door de actualisatie uit de top 10 gaan, blijven veelal in de top 20 zitten. Twee van de gemeenten die uit de top 10 verdwijnen vallen buiten de top 20 en komen op plek 35 en 37 terecht. In deze gemeenten is het aantal bijstandsonvangers in deze periode sterker dan gemiddeld gegroeid: bij één gemeente met 20 procent. De gemeenten die na actualisatie juist in de top 10 komen, zaten daar in sommige gevallen al dichtbij (plek 13, 17 of 27 voor actualisatie). Maar na actualisatie beweegt ook een aantal gemeenten van middenin de verdeling van modelafwijkingen naar de top 10 plus-gemeenten. Zo komen gemeenten van plek 60, 74 en 78 in de top 10 plus-gemeenten na actualisatie. In al deze gemeenten is het aantal bijstandsonvangers in deze periode gekrompen - in één gemeente met bijna 10 procent.

3.3.1 Vergelijking met model 2017

Naast de gevolgen van de actualisatie is het ook interessant om te kijken naar verschillen tussen model 2017 en 2018. Hiervoor wordt de modelafwijking van model 2017 vergeleken met die van model 2018, zie Tabel 3.4. 66 van de 116 gemeenten met meer dan 40.000 inwoners (ca 60 procent) heeft in 2018 een soortgelijke modelafwijking als in 2017. De verschuivingen die optreden betreffen maximaal twee categorieën. Dus geen enkele gemeente gaat van bijvoorbeeld -10 procent modelafwijking in 2017 naar een afwijking van meer dan 5 procent in 2018.

Tabel 3.4 Beperkte verschuivingen in modelafwijkingen van model 2017 naar model 2018

Afwijking voorspeld en werkelijk aantal huishoudens met bijstand	Model 2018					Meer dan 10%	Totaal
	Model 2017	Tot -10%	-10% tot -5%	-5% tot 5%	5% tot 10%		
Tot -10%		4	0	2	0	0	6
-10% tot -5%		3	8	2	0	0	13
-5% tot 5%		2	8	35	6	3	54
5% tot 10%		0	0	12	8	2	22
Meer dan 10%		0	0	3	7	11	21
Totaal		9	16	54	21	16	116

Bron: SEO Economisch Onderzoek, berekeningen op basis van CBS microdata. De beschrijvende statistieken zijn gebaseerd op volledig gebudgetteerde gemeenten (gemeenten met minstens 40.000 inwoners in 2017– gemeentelijke indeling 2018). Gemeenten waarbij een herindeling heeft plaatsgevonden tussen 2017 en 2018 zijn buiten beschouwing gelaten. De modelafwijking is de afwijking tussen voorspelde en werkelijke aantallen bijstandshuishoudens.

Een verschuiving in modelafwijking kan verschillende oorzaken hebben:

- de instellingsbewoners zijn uit model 2018 gehaald;

Als gemeenten in model 2017 relatief goed scoorden bij de instellingsbewoners - dus de voorspelde bijstandskans lag hoger dan de feitelijke bijstandskans – resulteerde dat in een grotere positieve of kleinere negatieve modelafwijking. In model 2018 valt dat effect weg omdat de budgetten voor instellingsbewoners buiten het model worden verdeeld. Het overschot in termen van aantal bijstandsuitkeringen voor deze gemeenten daalt dan, of het tekort wordt groter. Dit speelt bij vrijwel alle gemeenten die de modelafwijking in 2018 met twee categorieën zien dalen ten opzichte van model 2017. Anderzijds waren er gemeenten die in 2017 relatief slecht scoorden bij de instellingsbewoners. Het tekort dat daardoor ontstond valt nu weg.
- in model 2018 zitten meer en soms iets anders gedefinieerde kenmerken dan in model 2017;

Model 2018 is nader verbeterd met een uitbreiding van de opgenomen kenmerken. Zo zijn er aanvullende indicatoren opgenomen voor mensen met een verhoogde bijstandskans, zoals huishoudens met een Iraanse migratieachtergrond of huishoudens met personen die speciaal of praktijkonderwijs hebben gevolgd. Door het aanpassen van de kenmerken in het model kan het voorspelde aantal bijstandsuitkeringen en dus de modelafwijking veranderen.
- gewichten in model 2018 wijken af van die in model 2017;

Het aangepaste (met aanvullende kenmerken en zonder instellingsbewoners) model is geschat op recentere gegevens dan voor model 2017 werden gebruikt. Dit resulteert in gewijzigde gewichten voor alle kenmerken. De gewijzigde gewichten kunnen leiden tot een ander aantal voorspelde bijstandshuishoudens.

- de samenstelling van huishoudens en de regionale situatie in gemeenten kan veranderen;
Als in een gemeente de omvang van groepen mensen met een verhoogde bijstandskans (bijvoorbeeld alleenstaanden) groeit, stijgt het voorspelde aantal bijstandshuishoudens. Ook wijzigingen in de regionale situatie zijn van invloed op het voorspelde aantal bijstandshuishoudens.
- het beleid van de gemeente kan wijzigen;
De gemeente kan beleidswijzigingen hebben gedaan die invloed hebben op de uitstroom en/of instroom van bijstandsgerechtigden. In dat geval verandert de afwijking tussen het voorspelde aantal bijstandshuishoudens en het werkelijke aantal bijstandshuishoudens.

4 Vaststellen voorlopige budgetten

Dit hoofdstuk beschrijft het vaststellen van de voorlopige budgetten. Het gaat hier om het objectieve en het reguliere budget.

Er worden twee budgetten berekend⁹:

- Objectief budget
- Regulier budget

Op basis van het aantal inwoners op 1 januari 2017 wordt bepaald in welke mate de gemeente objectief wordt gebudgetteerd (m). Gemeenten met 40.000 of meer inwoners worden volledig objectief gebudgetteerd ($m = 1$). Bij hen worden de historische uitgaven niet meegenomen. Gemeenten met 15.000 of minder inwoners worden volledig historisch gebudgetteerd ($m = 0$). Bij gemeenten met 15.000 tot 40.000 inwoners wordt het budget deels historisch en deels objectief bepaald ($0 < m < 1$). De mate van budgettering wordt dan berekend door het aantal inwoners in de gemeente te verminderen met 15.000 en vervolgens te delen door 25.000.¹⁰

4.1 Objectief budget

Het objectief budget volgens het model voor 2018 volgt door de voorspelde kans per huishouden in het geactualiseerde bestand te vermenigvuldigen met het normbedrag per 1 juli 2017 voor dat huishouden. Het model rekent met een groot aantal normbedragen. In deze normbedragen wordt rekening gehouden met de leeftijd van de partners in een paar en de leeftijd van een alleenstaande. Ook maakt het voor het normbedrag van een paar met één of beide partner(s) jonger dan 21 jaar uit of er ten laste komende kinderen zijn. Tot slot is de kostendelersnorm toegepast in de normbedragen. Dit betekent dat personen die een woning delen met meerdere volwassenen van 21 jaar of ouder, een lager normbedrag per persoon in het huishouden ontvangen.¹¹ Bij 70 procent van de huishoudens is het normbedrag gelijk aan dat van een alleenstaande of een paar.

De voorspelde bedragen per huishouden worden vervolgens over alle huishoudens binnen de gemeente opgeteld om zo tot een gemeentelijk voorspeld bedrag te komen. Het objectieve budgetaandeel per gemeente resulteert door het voorspelde budget te delen door het totaal aan voorspelde budgetten voor de gemeenten die gebudgetteerd worden in 2018 (gemeenten die deels gebudgetteerd worden, tellen nu nog als volledig gebudgetteerd).

⁹ Voor budgetjaar 2018 geldt geen overgangsregime meer vanwege de overstap op een ander model in 2015. Voor budgetjaar 2017 was nog sprake van een overgangsregeling van 25 procent, waarbij het budget voor iedere gemeente voor 25 procent werd gebaseerd op de historische lasten.

¹⁰ Dus $m = \begin{cases} 1, & \text{als inwoneraantal} \geq 40.000 \\ 0, & \text{als inwoneraantal} \leq 15.000 \\ \frac{\text{inwoneraantal} - 15.000}{25.000}, & \text{als inwoneraantal} > 15.000 \text{ en inwoneraantal} < 40.000 \end{cases}$

¹¹ In model 2018 zijn een paar wijzigingen doorgevoerd met betrekking tot het bepalen van de normbedragen ten opzichte van model 2017. Zo zijn bijvoorbeeld kleine wijzigingen doorgevoerd in het normbedrag voor huishoudens waarbij één partner jonger is dan 21 en één partner ouder dan 21 en waarbij in totaal drie of meer kostendelers zijn.

4.1.1 Herverdeeeffecten

Tabel 4.1 geeft de herverdeeeffecten. Dit is het procentuele absolute verschil tussen het budgetaandeel voor 2018 en het uitgavenaandeel in 2016. Deze vergelijking is niet helemaal zuiver. Allereerst bevatten de uitgaven 2016 ook de uitkeringen aan dak- en thuislozen en instellingsbewoners. Omdat het budget voor dak- en thuislozen en instellingsbewoners buiten het model om wordt verdeeld, is deze component niet opgenomen in de budgetvoorspellingen die uit het model volgen. Dit zorgt voor een afwijking ten opzichte van de uitgaven in 2016 en vertaalt zich in een herverdeeeffect. In de volgende paragraaf wordt hier wel voor gecorrigeerd. Daarnaast gebruikt het model het normbedrag per 1 juli 2017 om budgetten voor 2018 te berekenen. De uitgaven 2016 zijn gebaseerd op de normbedragen die golden in 2016. De ontwikkeling in de hoogte van het normbedrag is niet voor ieder type huishouden gelijk. Ook dit resulteert daarom in een herverdeeeffect.

De herverdeeeffecten van model 2018 zijn iets kleiner dan die van model 2017. Dit geldt voor vrijwel alle grootteklassen, maar treedt het sterkst op bij kleine gemeenten (tot 25.000 inwoners) en de G4. Dit komt onder andere doordat het model verder verbeterd is in 2018 en de instellingsbewoners buiten het model zijn gelaten. De actualisatie zelf verandert de herverdeeeffecten nauwelijks (vergelijk Tabel 2.3). De gemiddelde herverdeeeffecten komen nu iets lager te liggen.

Tabel 4.1 Herverdeeeffecten bij model 2018 lager dan bij model 2017

Herverdeeeffecten	MODEL 2017					MODEL 2018				
	objectief budgetaandeel versus uitgavenaandeel 2015					objectief budgetaandeel versus uitgavenaandeel 2016				
	gem	min	max	# neg	# pos	gem	min	max	# neg	# pos
Gemeentegrootte										
15.000 – 25.000 inw (n = 96/94)	14,5	-33,9	54,8	24	72	13,8	-24,8	69,6	21	73
25.000 – 50.000 inw (n = 140)	12,9	-17,0	51,2	34	106	12,3	-20,2	53,4	30	110
50.000 – 100.000 inw (n = 47/49)	8,8	-16,5	48,8	11	36	8,8	-11,5	48,2	15	34
100.000 – 250.000 inw (n = 27)	5,8	-12,0	27,6	14	13	5,7	-15,0	18,8	11	16
minstens 250.000 inw (n = 4)	9,9	-13,1	-5,1	4	0	8,4	-14,8	-4,3	4	0
Totaal (n= 314)	12,1	-33,9	54,8	87	227	11,6	-24,8	69,6	81	233
Gewogen naar inwonertal	10,0	-33,9	54,8	87	227	9,5	-24,8	69,6	81	233
Gewogen naar uitgavenaandeel	8,5	-33,9	54,8	87	227	8,1	-24,8	69,6	81	233

Bron: SEO Economisch Onderzoek, berekeningen op basis van CBS microdata. De beschrijvende statistieken zijn gebaseerd op gebudgetteerde gemeenten (gemeenten met minstens 15.000 inwoners) van het jaar 2018 (model 2018) en 2017 (model 2017). Budgetaandelen worden bepaald aan de hand van het objectieve budget dat uit het model volgt. Dat geldt ook voor de gemeenten die gedeeltelijk historisch worden gebudgetteerd, er is dus nog geen rekening gehouden met de historische component. De herverdeeeffecten van model 2017 komen uit Tempelman et al. (2016), model met regionaal klantenpotentieel.

4.1.2 Budgetmutaties

Naast de herverdeeeffecten is het ook interessant om naar budgetmutaties tussen 2017 en 2018 te kijken. Om ervoor te zorgen dat verschillen in de omvang van het macrobudget geen rol spelen, is gekeken naar veranderingen in de budgetaandelen van gemeenten. Een mutatie van het budgetaandeel dat volgt uit het objectieve model kan diverse oorzaken hebben:

- de instellingsbewoners zijn uit model 2018 gehaald;
Bij gemeenten met relatief veel instellingsbewoners (bijvoorbeeld vanwege de aanwezigheid van een asielzoekerscentrum) daalt het objectieve budgetaandeel in 2018 hierdoor.
- in model 2018 zitten meer kenmerken dan in model 2017;
Model 2018 is nader verbeterd en dat heeft geleid tot een uitbreiding van de opgenomen kenmerken.
- gewichten in model 2018 wijken af van die in model 2017;
Het aangepaste (met aanvullende kenmerken en zonder instellingsbewoners) model is geschat. Dit resulteert in gewijzigde gewichten voor alle kenmerken. Een hoger gewicht voor een bepaald kenmerk, leidt tot hogere kans op bijstand en dus een hoger budgetaandeel.
- de samenstelling en omvang van huishoudens in gemeenten kan veranderen;
Als in een gemeente de omvang van groepen mensen met een verhoogde bijstandskans (bijvoorbeeld alleenstaanden) groeit, neemt ook het budgetaandeel toe. Daarnaast kan het budgetaandeel ook wijzigen als in de gemeente zelf niets wijzigt, maar in andere gemeenten de omvang van groepen mensen met verhoogde bijstandskansen groeit.
- de regionale situatie in gemeenten kan veranderen;
Als in een gemeente de arbeidsmarkt verslechtert, stijgt de kans op bijstand en daarmee het budgetaandeel.

Tabel 4.2 laat zien dat er geen sterke verschuivingen zijn in het cumulatieve budgetaandeel naar grootteklasse van gemeenten. Kleine gemeenten met minder dan 25.000 inwoners hebben in beide jaren een budgetaandeel van zo'n 8,5 procent op basis van het model. De vier grootste gemeenten hebben in beide jaren een budgetaandeel van circa 26 procent.

Tabel 4.2 Nauwelijks verandering in verdeling van objectieve budgetten naar grootteklasse

Mutaties in objectieve budgetaandelen	cumulatieve objectieve budgetaandelen		
	2017	2018	mutatie in procentpunt
Gemeentegrootte			
0 – 15.000 inw (n =74/66)	2,6	2,3	-0,34
15.000 – 25.000 inw (n =96/94)	6,0	6,2	0,14
25.000 – 50.000 inw (n = 140/140)	19,1	19,0	-0,06
50.000 – 100.000 inw (n = 47/49)	18,4	19,2	0,78
100.000 – 250.000 inw (n = 27/27)	27,9	27,7	-0,19
minstens 250.000 inw (n = 4/4)	26,0	25,7	-0,33
Totaal (n = 388/380)	100	100	0

Bron: SEO Economisch Onderzoek, berekeningen op basis van CBS microdata. Cumulatieve objectieve budgetaandelen zijn berekend op basis van alle gemeenten in een bepaalde grootteklasse, ingedeeld op basis van het jaar 2017 (model 2017) en het jaar 2018 (model 2018). Budgetaandelen worden bepaald aan de hand van het objectieve budget dat uit het model volgt.

Ook al zijn de mutaties in cumulatieve budgetaandelen naar grootteklasse beperkt, voor individuele gemeenten kan er sprake zijn van grotere veranderingen in de budgetaandelen uit model 2017 en model 2018, bijvoorbeeld vanwege het feit dat instellingsbewoners in model 2018 buiten het model om worden verdeeld, terwijl de instellingsbewoners wel mede de budgetaandelen uit model 2017 hebben bepaald.

Tabel 4.3 bevat beschrijvende statistieken over de mutatie van budgetaandelen voor individuele gemeenten. Naar verhouding zijn de procentuele veranderingen in budgetaandelen gemiddeld groter bij kleinere gemeenten. Ook de grote uitschieters in budgetaandeelmutaties doen zich voornamelijk voor bij de kleinere gemeenten. Dit gold ook al voor de herverdeeleeffecten en modelafwijkingen en hangt samen met het feit dat een verandering in het budgetaandeel bij zeer kleine budgetaandelen (voor kleine gemeenten) naar verhouding groter is. De mutaties in budgetaandelen zijn het minst omvangrijk voor gemeenten met 250.000 inwoners of meer.

Tabel 4.3 Objectieve budgetaandelen veranderen met name voor kleinere gemeenten

Mutaties in objectieve budgetaandelen	procentuele (absolute) verandering budgetaandeel 2018 t.o.v. budgetaandeel 2017				
	gem	min	max	# neg	# pos
Gemeentegrootte					
15.000 – 25.000 inw (n = 93)	6,8	-21,1	47,5	23	70
25.000 – 50.000 inw (n = 138)	5,0	-9,2	26,7	40	98
50.000 – 100.000 inw (n = 47)	3,7	-8,5	9,2	18	29
100.000 – 250.000 inw (n = 26)	2,8	-8,7	6,2	13	13
minstens 250.000 inw (n = 4)	2,3	-3,1	3,7	2	2
Totaal (n = 308)	5,1	-21,1	47,4	96	212

Bron: SEO Economisch Onderzoek, berekeningen op basis van CBS microdata. Objectieve budgetaandelen zijn berekend op basis van gebudgetteerde gemeenten in 2018 die geen herindeling hebben per 1 januari 2018. Budgetaandelen worden bepaald aan de hand van het objectieve budget dat uit het model volgt, hierin is nog geen historische component toegepast.

4.2 Regulier budget

Het reguliere budget is het budget dat een gemeente uiteindelijk toegewezen krijgt. Dit budget bestaat uit vier delen¹²:

- a. budget dat objectief wordt vastgesteld
Dit is het budget dat volgt uit het verdeelmodel, gewogen met de mate van budgettering (de factor m).
- b. budget dat is bepaald op basis van de historische lasten
Dit budget wordt berekend op basis van de historisch gerealiseerde gemeentelijke lasten in 2016, waarbij rekening wordt gehouden met de groei of krimp van het aantal huishoudens tussen 1 januari 2016 en 1 januari 2017 in de gemeente. Dit resulteert in een budgetaandeel. Het historische budget volgt door vervolgens het budgetaandeel te vermenigvuldigen met de mate waarin historisch wordt gebudgetteerd ($1 - m$) en het totaal beschikbare macrobudget.
- c. budget dat wordt verstrekt ten behoeve van uitkeringen aan dak- en thuislozen en instellingsbewoners.
Het budget voor dak- en thuislozen en instellingsbewoners wordt bepaald aan de hand van de verhouding tussen de netto uitgaven van een gemeente aan deze doelgroepen en de totale netto uitgaven van alle gemeenten aan uitkeringen op grond van de Participatiewet, de IOAW en de

¹² Zie ook Besluit Participatiewet.

IOAZ. Dit budgetaandeel wordt gewogen met de mate van budgettering en vervolgens vermenigvuldigd met het totaal beschikbare macrobudget.

- d. budget dat wordt verstrekt ten behoeve van uitkeringen aan vergunninghouders.

Dit is budget dat een gemeente ontvangt ten behoeve van de uitkeringen aan vergunninghouders die in 2017 in een gemeente zijn gehuisvest. De individuele gemeente krijgt een aandeel van het hiervoor beschikbaar gestelde gedeelte van het macrobudget van € 100 miljoen. Dit aandeel is gelijk aan het aantal gehuisveste vergunninghouders in die gemeente in de periode januari 2017 tot en met juli 2017 ten opzichte van het totaal aantal gehuisveste vergunninghouders in deze periode. Omdat het aantal gehuisveste vergunninghouders nog niet in de gehanteerde uitgavencijfers (over 2016) zit, gebeurt deze verdeling buiten de historische verdeling van kleinere gemeenten om. Er wordt dus niet gewogen met de mate van budgettering.

Het reguliere budget voor een gemeente is dan de som van deze componenten:

$$\begin{aligned} \text{regulier budget} \\ = \text{objectief} + \text{historisch} + \text{dak/thuislozen} + \text{instellingsbewoners} \\ + \text{vergunninghouders} \end{aligned}$$

Voor een gemeente met minder dan 15.000 bestaat het budget dan alleen uit een historisch deel en een deel voor vergunninghouders.

4.2.1 Herverdeeleffecten

Tabel 4.4 laat zien dat de herverdeeleffecten sterk dalen na berekenen van het reguliere budget. Dat is logisch omdat in het reguliere budget rekening wordt gehouden met de uitgaven aan dak- en thuislozen en instellingsbewoners. Bovendien worden kleine gemeenten deels historisch gebudgetteerd. De tabel bevat alle gemeenten, ook degenen die niet objectief gebudgetteerd worden. Deze gemeenten hebben toch beperkte herverdeeleffecten omdat de verdeling van vergunninghouders buiten de historische lasten omgaat. Vóór 2017 kregen deze gemeenten een budget gelijk aan het historisch uitgavenaandeel en was het herverdeeleffect per definitie nul. Nu krijgen deze gemeenten daarbovenop een budget voor vergunninghouders.

Tabel 4.4 Herverdeeleffecten dalen sterk ten opzichte van het objectief model

Herverdeeleffecten	regulier budgetaandeel versus uitgavenaandeel 2016				
	gem	min	max	# neg	# pos
Gemeentegrootte					
0 – 25.000 inw (n = 160)	4,3	-7,5	21,3	34	126
25.000 – 50.000 inw (n = 140)	9,8	-19,2	34,6	28	112
50.000 – 100.000 inw (n = 49)	8,7	-12,3	49,5	15	34
100.000 – 250.000 inw (n = 27)	5,7	-13,9	17,9	10	17
minstens 250.000 inw (n = 4)	7,1	-12,8	-1,9	4	0
Totaal (n= 380)	7,0	-19,2	49,5	91	289
Gewogen naar inwonertal	7,5	-19,2	49,5	91	289
Gewogen naar uitgavenaandeel	6,8	-19,2	49,5	91	289

Bron: SEO Economisch Onderzoek, berekeningen op basis van CBS microdata. De beschrijvende statistieken zijn gebaseerd op alle gemeenten van het jaar 2018. Budgetaandelen worden bepaald aan de hand van het reguliere budget. Er is dus rekening gehouden met de historische component.

4.2.2 Budgetmutaties

De mutatie van het reguliere budgetaandeel in model 2017 en model 2018 is beschreven in Tabel 4.5. Ook voor de verandering in reguliere budgetaandelen geldt dat de mutaties voor kleinere gemeenten wat groter zijn. Er zijn verschillen met de mutaties in objectieve budgetaandelen, mede als gevolg van het feit dat in 2018 geen overgangsregeling wordt toegepast, terwijl dat in model 2017 wel het geval was. De mutaties in reguliere budgetaandelen zijn gemiddeld kleiner en iets vaker positief dan de mutaties in objectieve budgetaandelen.

Tabel 4.5 De mutaties in reguliere budgetaandelen zijn groter voor kleinere gemeenten

Mutaties in reguliere budgetaandelen	procentuele (absolute) verandering budgetaandeel 2018 t.o.v. budgetaandeel 2017				
	gem	min	max	# neg	# pos
Gemeentegrootte					
0 – 25.000 inw (n = 159)	6,2	-21,8	24,8	41	118
25.000 – 50.000 inw (n = 138)	5,3	-6,9	17,5	29	109
50.000 – 100.000 inw (n = 47)	4,0	-5,6	12,4	14	33
100.000 – 250.000 inw (n = 26)	2,5	-6,0	7,9	12	14
minstens 250.000 inw (n = 4)	2,7	-4,5	0,8	3	1
Totaal (n = 374)	5,3	-21,8	24,8	99	275

Bron: SEO Economisch Onderzoek, berekeningen op basis van CBS microdata. De mutatie in reguliere budgetaandelen is berekend voor alle gemeenten in 2018 die geen herindeling hebben per 1 januari 2018. Budgetaandelen worden bepaald aan de hand van het reguliere budget in het betreffende budgetjaar, in 2017 is dat inclusief overgangsregeling, maar in 2018 is er geen overgangsregeling meer toegepast.

Literatuur

Raad voor de financiële verhoudingen. 2017. Advies verdeelmodel inkomensdeel Participatiewet (Pw) 2018, Den Haag: Rfv.

Tempelman, C., Vriend, S., Kroon, L., Marlet, G. & van Woerkens, C. 2017. Verfijning bijstands-verdeelmodel 2018, SEO-rapport 2017-29, Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.

Tempelman, C., Vriend, S. & Smits, T. 2016. Actualisatie gegevens verdeelmodel Participatiewet 2017, SEO-rapport 2016-70, Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.

Bijlage A Exacte gewichten

Onderstaande tabel bevat de schattingsgewichten met zeven cijfers achter de komma. De significantie is hierbij achterwege gelaten, zie hiervoor de tabel in de hoofdtekst.

Tabel A.1 Schattingsgewichten model 2018

Model 2018	
<i>Niet-rechthebbenden</i>	
Alleenstaande, vermogen boven € 5.000	-2,1712073
Alleenstaande, vermogen tot en met € 5.000, overwaarde boven € 50.000	-0,7360128
Paar, vermogen boven € 10.000	-1,5461975
Paar, vermogen tot en met € 10.000, overwaarde boven € 50.000	-0,5435330
Student (mbo/hbo/wo) in huishouden	-1,5141054
WW-uitkering in huishouden	-0,9849648
AO-uitkering (15%-80% of onbekend) in huishouden	-3,5915080
AO-uitkering (80%-100%) in huishouden	-4,1292852
ANW-uitkering in huishouden	-4,8966364
Ziektewetuitkering, wachtgeld of overige uitkering in huishouden	-1,6395228
Pensioenuitkering in huishouden	-0,5980323
<i>Aanbodkant</i>	
Alleenstaande	<i>referentie</i>
Eenouder-moeder, jongste kind tot 5	1,0046071
Eenouder-moeder, jongste kind 5-12	0,5313511
Eenouder-moeder, jongste kind 12-18	0,2459510
Eenouder-moeder, jongste kind 18+	-0,1488373
Eenouder-vader, jongste kind tot 5	0,0589087
Eenouder-vader, jongste kind 5-12	0,0415768
Eenouder-vader, jongste kind 12-18	-0,3841473
Eenouder-vader, jongste kind 18+	-0,9442488
Paar, jongste kind 18-	-1,1880374
Paar, jongste kind 18+	-1,5970013
Paar zonder kinderen	-1,0998867
Overig huishouden	0,4176256
Thuiswonend meerderjarig kind	-0,4601433
Leeftijd 18 tot 20 jaar in huishouden	<i>referentie</i>
Leeftijd 20 tot 25 jaar in huishouden	0,9876552
Leeftijd 25 tot 30 jaar in huishouden	1,5115013
Leeftijd 30 tot 40 jaar in huishouden	1,9217435
Leeftijd 40 tot 50 jaar in huishouden	2,1170513
Leeftijd 50 jaar tot AOW-leeftijd in huishouden	2,4918892
Corporatiewoning	1,5086775

Standplaats	1,6652760
Geen migratieachtergrond in hh	<i>referentie</i>
Migratieachtergrond (Turks) in hh	0,2302467
Migratieachtergrond (Surinaams) in hh	0,3992060
Migratieachtergrond (Antilliaans) in hh	0,5031265
Migratieachtergrond (overig Afrika) in hh	0,6565407
Migratieachtergrond (Marokko) in hh	0,5331498
Migratieachtergrond (Ghana) in hh	0,0483582
Migratieachtergrond (Somalië of Eritrea) in hh	1,9020293
Migratieachtergrond (Afghaans) in hh	1,1227614
Migratieachtergrond (Irakees) in hh	1,2753868
Migratieachtergrond (Syrisch) in hh	2,1859601
Migratieachtergrond (Iraneees) in hh	0,8873818
Migratieachtergrond (Chinees) in hh	-0,2646087
Migratieachtergrond (Indiaas) in hh	-0,6174269
Migratieachtergrond (Overig niet-westers) in hh	0,1699424
Migratieachtergrond (voormalig Joegoslavisch) in hh	0,5282636
Migratieachtergrond (voormalig Sovjet-Unie) in hh	0,4353026
Migratieachtergrond (Overig westers) in hh	-0,3762044
HCI onbekend in huishouden	<i>referentie</i>
Lage HCI in huishouden	1,1656085
Middelbare/hoge HCI in huishouden	-1,4397757
(V)SO/PrO in huishouden	1,4506260
Aandeel laagst-opgeleiden in gemeente	-0,0608753
Zorgkosten boven de € 50.000 in hh	0,3748772
Gebruik GGZ-zorg in hh	0,6986785
Gebruik medicijn tegen verslaving in hh	0,3531340
Gebruik medicijn tegen depressie in hh	0,3171071
Gebruik medicijn tegen psychose in hh	0,5321603
Gebruik minder dan 4 medicijngroepen in hh	<i>referentie</i>
Gebruik 4 tot 6 medicijngroepen in hh	0,1032811
Gebruik 6 tot 8 medicijngroepen in hh	0,2841185
Gebruik 8 of meer medicijngroepen in hh	0,4659539
Niet-westerse migratieachtergrond in hh & 50 tot AOW-leeftijd in hh	0,1192810
Niet-westerse migratieachtergrond in hh & gezondheidsproblemen in hh	0,0975355
HCI laag in hh & gezondheidsproblemen in hh	0,6170873
Vraagkant	
Werken onder niveau in gemeente	1,9986633
Aandeel studenten (hbo/wo) in gemeente	-0,2749815
Aandeel WW in beroepsbevolking van gemeente	10,1550829
Beschikbaarheid van werk in gemeente	-5,9570165
Buurteffecten	

Aandeel bbv in een buurt waar werken niet de norm is in gemeente o.b.v. 6-ppc gebieden	0,7837501
Overlast in de buurt	1,2919475
Constante	-1,6750015

Bron: SEO Economisch Onderzoek, berekeningen op basis van CBS microdata.

seo economisch onderzoek

Roetersstraat 29 . 1018 WB Amsterdam . T (+31) 20 525 16 30 . F (+31) 20 525 16 86 . www.seo.nl